Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi
Mediterranean Journal of Educational Research 2020, Cilt 14 Sayı 31, Sayfa 354-376
https://doi.org/10.29329/mjer.2020.234.17
Copyright © 2020. Açık Erişim Makale CC BY-NC-ND

5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Bibliyoterapi Açısından İncelenmesi

Meltem Doğanay[1] *& Didem Çetin*[2]

Özet: "Kitaplarla sağaltım, iyileştirme, tedavi" anlamına gelen bibliyoretapi, metinler aracılığıyla bireyin kişilik gelişimine katkı sağlamak, sorunlarını tanıyıp çözmesine yardımcı olmak ve meydana gelebilecek sorunların oluşmasını önlemek için kitaplardan yararlanılan bir terapi yöntemidir. Bibliyoterapinin temel aracı kitaplar ve metinler olduğundan, bu yöntemin eğitim ortamında kullanılabileceği en uygun ders, Türkçe dersidir. Bir durum çalışması olan bu araştırmanın amacı; 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde bulunan bibliyoterapik unsurları tespit etmektir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır. Araştırmanın incelenen dokümanlarını, 2014-2015 eğitim öğretim yılında okutulan MEB Yayınlarına ait 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan 156 metin oluşturmaktadır. Çalışmada veri toplama aracı olarak Erdemir (2016) tarafından geliştirilen ve masal türündeki metinlerdeki bibliyoterapik unsurları belirleme amacı taşıyan 15 maddelik rubriğin, uzman görüşleri doğrultusunda yeniden düzenlenmesiyle oluşturulan 20 maddelik Bibliyoterapik Unsur Rubriği kullanılmıştır. Elde edilen veriler, içerik analizi tekniğiyle çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda, 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde toplam 386 bibliyoterapik unsur tespit edilmiştir. Bu bibliyoterapik unsurların sınıflara göre dağılımına bakıldığında, beklenilenin aksine, sınıf seviyesi yükseldikçe metinlerdeki bibliyoterapik unsurların azaldığı görülmüştür. En sık rastlanan bibliyoterapik unsurlar sırasıyla "yeni değerler, tutumlar ve davranışlar geliştirme", "çevreyi, toplumu ve dünyayı tanıma", "millî ve manevi değerlere sahip olma"dır. "Ebeveyn ve çocuklar arasındaki çatışmaların çözüme ulaşması" unsuruna hiçbir metinde rastlanmamıştır. Araştırma sonuçları, Türkçe derslerinde gelişimsel bibliyoterapi yönteminin uygulanmasında 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerden yararlanılabileceğini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Bibliyoterapi, Türkçe Ders Kitabı, Metin

Geliş Tarihi: 06.01.2020 – **Kabul Tarihi:** 20.02.2020 – **Yayın Tarihi:** 17.03.2020

DOI: 10.29329/mjer.2020.234.17

[1] **Meltem Doğanay,** Instructor, Türkçe Öğretmeni, Millî Eğitim Bakanlığı, Özgen Ortaokulu, Silopi/şırnak, ORCID: 0000-0001-9993-3991

[2] **Didem Çetin,** Assist. Prof. Dr., Turkish Education, Muğla Sıtkı Koçman Unıversıty, ORCID: 0000-0003-0853-7083

Correspondence: dcetin@mu.edu.tr

Examining the 5th, 6th, 7th And 8th Grade Turkish Course Books Texts in Terms Of Bibliotherapy

Abstract: Bibliotherapy, which means treatment, healing with books, is a method of therapy that makes use of books to contribute to personality development of individuals through texts, to help them to recognize and solve their problems and to prevent the occurrence of potential problems. Today, bibliotherapy has two areas of application: "clinical bibliotherapy" and "developmental bibliotherapy". Clinical bibliotherapy is administered by a specialist psychologist, psychological counsellor or therapist in medical settings for the treatment of the individual's severe emotional and behavioural problems. Developmental bibliotherapy can be administered by the library staff or educators to prevent or effectively cope with problems that may be encountered in daily life in educational environments such as schools, classrooms and libraries.

Since books and texts are the main tools of bibliotherapy, the most appropriate course in which this method can be used in the educational environment is the Turkish course. The current study aiming to determine the bibliotherapeutic elements in the texts in Turkish textbooks of 5th, 6th, 7th and 8th grades is a case study "based on the deep investigation of one or several cases" (Yıldırım and Şimşek, 2005: 277). The study employed the content analysis method, one of the qualitative research methods. The documents examined in the study consist of 156 texts found in the 5th, 6th, 7th and 8th grade Turkish textbooks published by the Ministry of National Education to be studied in 2014-2015 school year. As the data collection tool, the 20-item Bibliotherapeutic Elements Rubric developed through the revision of the 15-item rubric developed by Erdemir (2016) to determine the bibliotherapeutic elements in fable-type texts by seeking expert opinions was used. Within the context of the current study, the texts found in the 5th, 6th, 7th and 8th grade Turkish textbooks published by the Ministry of National Education to be studied in 2014-2015 school year were analyzed with the content analysis technique. The data obtained from the texts were analyzed by means of descriptive statistical techniques (percentages and frequencies) and the numerical data are presented in tables. As a result of the analysis, a total of 386 bibliotherapeutic elements were found in the texts in the 5th, 6th, 7th and 8th grade Turkish textbooks. When the distribution of the these bibliotherapeutic elements across the grade levels is examined, it is seen that 37.8% of them are in the texts in the 5th grade Turkish textbook; 24.6% in the texts in the 6th grade Turkish textbook; 19.5% in the texts in the 7th grade Turkish textbook and 18.1% in the texts in the 8th grade Turkish textbook. Contrary to what was expected, it was found that with the increasing grade level, the bibliotherapeutic elements in the textbooks decreased, which seems to be not in compliance with the cognitive and affective developmental characteristics of students. The most frequently encountered bibliotherapeutic elements are "developing new values, attitudes and behaviours", "learning about the environment, society and world", "having national and spiritual values"; however, the element "finding solutions to conflicts between parents and children" was not observed in any of the texts. The results of the current study have revealed that in the application of the developmental bibliotherapy in Turkish classes, the texts in the 5th, 6th, 7th and 8th grade Turkish textbooks can be used.

Key Words: Bibliotheraphy, Turkish Textbook, Text

GİRİŞ

Yunanca biblio (kitap) ve therapeia (terapi) kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşan ve "kitapla sağaltım, iyileştirme, tedavi" anlamına gelen bibliyoretapi, amaca uygun olarak seçilmiş metinler aracılığıyla bireyin kişilik gelişimine katkı sağlamak, sorunlarını tanıyıp çözmesine yardımcı olmak ya da meydana gelebilecek sorunların oluşmasını önlemek için kitaplardan yararlanılan bir terapi yöntemidir. Öner (2007, s.135), bibliyoterapiyi "insanların bazı temel ihtiyaçlarını tanıyıp doyum sağlama ve iyileşmelerinde onlara yardımcı olabilmesi için kitaplardan yararlanma süreci" olarak açıklarken; Wolberg (1967, s.578, Akt. Yılmaz, 2014, s.173), "bireyin sahip olduğu yanlış tutumları değiştirmek ve zayıf olan motivasyonu güçlendirmek için belli danışan gruplarına makale, broşür, kitap okuma ödevlerinin verilmesi" şeklinde tanımlamaktadır.

Temeli Antik Yunan dönemine dayanan bibliyoterapi, kamp ateşi etrafında söylenen hikâyelerle başlamaktadır. İnsanlar, bu hikâyeler aracılığıyla problemlerini yeni bir bakış açısıyla incelemeyi, kendilerini başkalarının yerine koymayı, olaylara başka gözlerle bakmayı öğrenmişlerdir. Bibliyoterapi, ilk zamanlarda psikiyatri hastanelerinde kullanılmıştır. 1802'de Amerika'da psikiyatrinin babası olarak kabul edilen Benjamin Rush, okumayı terapinin bir bölümü olarak görmüş ve dolayısıyla kitapların ruhsal hastalıkların tedavisinde bir araç olarak kullanılması gerektiğini dile getirmiştir (İlter, 2015, s.52). Batı kültüründe ise bibliyoterapi yönteminin insanların sorunlarına çözüm arayışında kullanılması ve öğrencilerin yaşadıkları güçlükleri çözmek için önerilmesi, 1930'larda İrlanda'da tartışılmış ve popüler olmuştur (Ouzts,1991; Akt. Bulut, 2010, s.18). 1930'lu yıllarda kütüphaneciler, insanları ruhsal yönden iyileştirebilecek kitapların listesini yapmış ve sorunları olan kişileri, bu kitaplara yönlendirmişlerdir. 20. yüzyıl başlarında ise kütüphaneciler ve ruh sağlığı uzmanları iş birliği yaparak bibliyoterapi yöntemini tedavi amacıyla kullanmışlardır (Çetin ve Coşkun, 2013, s.136).

Günümüzde bibliyoterapi, "klinik bibliyoterapi" ve "gelişimsel bibliyoterapi" olmak üzere iki uygulama alanına sahiptir. Klinik bibliyoterapi, tıbbi ortamlarda uzman bir psikolog, psikolojik danışman veya terapist tarafından, bireyin ciddi düzeydeki duygusal ve davranışsal problemlerinin çözümü için tedavi amacıyla uygulanmaktadır. Gelişimsel bibliyoterapi ise okul, sınıf, kütüphane, dershane gibi eğitim ortamlarında, günlük hayatta karşılaşılabilecek sorunları önlemek veya bu sorunlarla etkili bir şekilde baş edip çözüme ulaşabilmek için kütüphane görevlisi veya eğitimciler tarafından uygulanabilmektedir.

Eğitim ortamlarında kullanılan bibliyoterapi uygulamaları, daha çok tavsiye niteliğinde olmakla birlikte, kişiler arası etkileşime ve iletişime dayalıdır. Bireyin okuduğu kitaptaki karakterleri örnek alarak onlarla etkileşim içinde olması; kendini karakterlerin yerine koyarak empati becerisini geliştirmesi, kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının da var olabileceğini görerek çözüm yolları üretmesi, böylece duygusal sorunlarının üstesinden gelebilmesi veya davranış bozukluklarını

giderebilmesi amaçlanır. Yapılan çalışmalarda (Öner, 2007; Jackson ve Nelson, 2002; Akt. Öner ve Yeşilyaprak, 2006; Forgan, 2002; Pardeck ve Pardeck, 1984: Akt: Bulut, 2010; Watson, 1980), bibliyoterapinin danışana/bireye sağladığı faydalar aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

- Kendine ve başkalarına ilişkin farkındalık sağlayabilme,
- Yaşanılan toplumun değerlerine farkındalık sağlayabilme,
- Kendini tanımasına ve keşfetmesine yardımcı olabilme,
- Başkaları ile empati kurmalarını ve olaylara diğerlerinin gözüyle bakmalarını sağlayabilme,
- Farklı ve yeni durumlara uyum sağlamalarına yardımcı olabilme,
- Bireylerin kendilerini dürüstçe değerlendirmelerini sağlayabilme,
- Alternatif çözüm önerileri geliştirebilme,
- Bir sorunun farklı çözüm yolları olduğunu görebilmelerini sağlayabilme,
- Danışanın toplumla çatışma yaşamasından uyum sağlayabilmesine yardım edebilme,
- Bireyin daha olumlu bir benlik duygusu geliştirmesine yardım edebilme,
- Kendi sorunlarına benzer sorunları olan kişilerin de olduğunu fark edebilmelerine yardımcı olabilme,
- Sorunlarının çözümüne ilişkin içgörü kazanabilmelerini sağlayabilme,
- Anne, baba ve çocuk arasındaki çatışmaların çözümünü sağlayabilme,
- Danışanın kendi sorunları ile başkalarının sorunları arasındaki benzerlikleri görebilmesine yardım edebilme,
- Duygusal boşalım ve zihinsel stresten kurtulmasını sağlayabilme,
- Bireylerin tutum ve davranışlarını analiz edebilmeleri için onlara yardım edebilme,
- Çocuk ve gençlerin gelişimsel ihtiyaçlarıyla baş edebilmelerini sağlayabilme,
- Yeni değerler, tutumlar ve davranışlar geliştirmelerini sağlayabilme.

Bibliyoterapi yönteminin "danışandan/öğrenciden, uygulayıcıdan/öğretmenden ve yöntemin kendisinden kaynaklanan çeşitli sınırlılıkları bulunmakla birlikte, "herkes tarafından kolayca ulaşılabilir olması, maliyetinin düşük olması, danışmandan/öğretmenden bağımsız olarak ilerleme imkânına sahip olması, pek çok sorunun çözümüne uygun kitap seçeneklerinin mevcut olması" vb. avantajları bulunmaktadır. Rubin (1979, s.245)'e göre de öğrencilerin okuma ve tartışmaya olanak sağlayan bir ortamda olmaları, düzenli olarak okulda bulunmaları, okul kütüphanelerinin erişilebilir

olması ve öğretim programlarının esnekliği gibi faktörler, bibliyoterapinin okullarda uygulanmasını mümkün kılmaktadır. Yapılan farklı çalışmalarda bibliyoterapinin eğitim ortamında etkili bir şekilde uygulanabileceği belirtilmiştir (Afolayan, 1992; Morawski, 1997; Jackson, 2006; Öncü, 2012; Taşçılar Leana, 2012; Akinola, 2014; Erdemir, 2016; Akgün ve Karaman Benli, 2019). Ray (1983), Herbert ve Furner (1997), Forgan (2002) ve Furner (2004) tarafından yapılan çalışmalarda da öğrencilerin öğrenme kaygılarının ve öğrenme zorluklarının giderilmesinde, ayrıca akademik başarılarının arttırılmasında bibliyoterapinin olumlu etkilerinin olduğu ortaya konmuştur. Bunun yanı sıra, okul ortamında uygulanan gelişimsel bibliyoterapi çalışmalarıyla öğrencilerin ergenlik sorunlarının üstesinden gelmeleri, olumlu benlik algısı geliştirmeleri, arkadaşlık ilişkilerini düzenlemeleri, yeni değerler kazanmaları da sağlanabilmektedir.

Bibliyoterapinin temel aracı kitaplar ve metinler olduğundan, bu yöntemin eğitim ortamlarında kullanılabileceği en uygun ders, Türkçe dersidir. Türkçe ders kitabındaki metinler, bilgi aktarmanın yanında öğrencilere bazı değerleri de kazandıran; onların sosyal, özgüvenli, topluma faydalı, evrensel ve millî değerlere sahip bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlayan araçlardır. Ceyhan ve Yiğit'e (2004, s.26) göre de ders kitaplarının temel amacı, öğrenciye kendi alanıyla ilgili bilgiyi arama, bulma ve kullanma yollarını göstermek; güncel toplumsal deneyimlerin kazandırılmasında öncülük etmek ve sorunların çözümlenmesinde yardımcı olmaktır. Çetin ve Coşkun (2017, s.579), Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin dil ve düşünme becerilerini geliştirmenin yanında, kişilik gelişimlerine katkıda bulunarak öğrencilerin daha olumlu bir benlik algısı oluşturabilmelerini, metinlerdeki kahramanlarla empati kurabilmelerini ve yaşadıkları sorunların sadece kendilerine ait olmadığını görerek olaylara olumlu açıdan bakabilmelerini, problemlere farklı çözümler üretebilmelerini sağlayabileceğini; dolayısıyla Türkçe ders kitaplarında, değerler eğitiminin yanı sıra bibliyoterapi yöntemine uygun, öğrencilerin sorunlarını çözmelerine yardımcı olabilecek ve kişilik gelişimlerine katkı sağlayabilecek metinlere yer verilmesi gerektiğini ifade etmektedirler.

Bu çalışmanın amacı; 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde bulunan bibliyoterapik unsurları tespit etmek ve bibliyoretapi yönteminin Türkçe dersinde metinler aracılığıyla uygulanmasına yönelik önerilerde bulunmaktır. Son yıllarda değer eğitimi ve bibliyoterapiyi birlikte ele alan çalışmaların yapıldığı ancak eğitim ortamında yapılan uygulamalı çalışmaların sınırlı sayıda olduğu, bu çalışmaların da genellikle psikoloji alanında olduğu görülmektedir. Eğitim alanında bu tarz çalışmaların artması, değerlerin ve bibliyoterapik unsurların harmanlanarak öğrencilerin kişisel gelişimlerine büyük katkı sağlaması anlamına gelmektedir. Tüm bu yönleriyle ele alındığında, Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan bibliyoterapik unsurların tespit edilmesi, bibliyoterapinin eğitim ortamında metinler aracılığıyla nasıl uygulanabileceği konusunda öğretmenlere ve araştırmacılara yol gösterici olması bakımından önem arz etmektedir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde bulunan bibliyoterapik unsurları tespit etmeyi amaçlayan bu araştırma, "bir ya da birkaç durumun derinlemesine araştırılması temeline dayanan" (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s.277) durum çalışmasıdır. Creswell (2018, s.97)'e göre durum çalışması; "araştırmacının gerçek yaşam, güncel sınırlı bir sistem (bir durum) ya da belirli bir zaman içerisindeki sınırlandırılmış durumlar hakkında çoklu bilgi kaynakları (gözlemler, mülakatlar, görsel-işitsel materyaller, dokümanlar ve raporlar) aracılığıyla detaylı ve derinlemesine bilgi topladığı, bir durum betimlemesi ya da durum temaları ortaya koyduğu" nitel bir yaklaşımdır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizinde birbirine benzeyen veriler, belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilir ve okuyucunun anlayabileceği bir biçimde yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s.227).

Araştırmanın İncelenen Dokümanları

Araştırmanın incelenen dokümanlarını, 2014-2015 eğitim öğretim yılında okutulan MEB Yayınlarına ait 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan 156 metin oluşturmaktadır. Serbest okuma metinleri ve dinleme metinleri de çalışma kapsamına alınmıştır. Aşağıdaki tabloda, metinlerin sınıf düzeylerine göre dağılımı görülmektedir.

Tablo 1. İncelenen Metinlerin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı

Sınıf	Okuma Metni	Serbest Okuma Metni	Dinleme Metni	Toplam
5	24	16	8	48
6	18	12	6	36
7	18	12	6	36
8	18	12	6	36
Toplam	78	52	26	156

5. sınıf Türkçe ders kitabında 48; 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarının her birinde ise 36 metin bulunmaktadır. 5. sınıf Türkçe ders kitabı 8; 6, 7 ve 8.sınıf ders kitapları 6 temadan oluşmaktadır. Her sınıfta 1'i zorunlu "Atatürk" teması olmak üzere, 6 ana tema bulunmaktadır. Her temada toplam 6 metin vardır. Bunlardan 1 tanesi dinleme, 2 tanesi serbest okuma metnidir. İncelenen 156 metnin 26'sı dinleme metni, 52'si serbest okuma metnidir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak, Bibliyoterapik Unsur Rubriği'nden yararlanılmıştır. Erdemir (2016) tarafından geliştirilen ve masal türündeki metinlerdeki bibliyoterapik unsurları belirleme amacı taşıyan 15 maddelik bu rubrik, ilgili literatür tarandıktan sonra iki alan ve üç eğitim

uzmanından görüş alınarak araştırmacı tarafından yeniden düzenlenmiş ve 20 maddeden oluşan rubriğe son şekli verilmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırmada veriler, nitel çalışmalarda kullanılan veri toplama yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemiyle toplanmıştır. Doküman incelemesinde veriler, araştırılması hedeflenen olgu/olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır. Belirli bir zaman diliminde üretilen dokümanlar ya da ilgili konuda birden fazla kaynak tarafından ve değişik aralıklarla üretilmiş dokümanların, geniş bir zaman dilimine dayalı analizini olanaklı kılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s.140-143). Araştırma verileri, çalışmanın amacı doğrultusunda 2014-2015 eğitim öğretim yılında okutulan MEB Yayınlarına ait 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan 156 metnin "Bibliyoterapik Unsur Rubriği" aracılığıyla incelenmesi sonucu elde edilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler, içerik analizi tekniğiyle çözümlenmiştir. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirerek ve bu verileri okuyucunun anlayabileceği bir biçimde organize ederek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Araştırma kapsamında, 2014-2015 eğitim öğretim yılında okutulan MEB Yayınlarına ait 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan metinler, "Bibliyoterapik Unsur Rubriği" kullanılarak içerik analiziyle incelenmiştir. Metinlerden elde edilen veriler, betimsel istatistikî yöntemler (yüzde ve frekans) kullanılarak çözümlenmiş; sayısal veriler, tablolar hâlinde sunulmuştur.

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırmanın temel amacı doğrultusunda 2014-2015 eğitim öğretim yılında okutulan MEB Yayınlarına ait 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan bibliyoterapik unsurlara ilişkin bulgulara ve ilgili yorumlara yer verilmiştir.

Tablo 2. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bulunan Bibliyoterapik Unsurlar

	Bibliyoterapik Unsurlar / **Metinler**	İletişim becerilerini geliştirme	Empati (duygudaşlık) kurma becerilerini geliştirme	Sorun çözme becerilerini geliştirme	Hedeflerini gerçekleştirmek için azimli ve kararlı olma	Çevreyi, tolumu ve dünyayı tanıma	Topluma faydalı birey olma bilincini geliştirme	Toplumda kabul görmek için kendini gerçekleştirmekten kaçınmamak	Kendini tanıma	Kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının da başına geleceğini düşünerek yalnız olmadığını duyumsama	Millî ve manevi değerlere sahip olma	Dünya sorunlarına duyarlı olma	Doğaya, tüm canlılara duyarlı olma, çevreyi koruma	Engelli bireylere duyarlı olma	Olumlu benlik algısı geliştirme	Yeni değerler, turumlar ve davranışlar geliştirme	Öfke, stres ve zaman yönetimi becerisi	Ebeveyn ve çocuklar arasındaki çatışmaların çözüme ulaşması	Kalıp yargıların yumuşatılması	Rol Model Bulma / Doğru rehber seçme	Olayları çok yönlü düşünme ve değerlendirme	**Bibliyoterapik Unsurlar Toplamı (f)**	**Bibliyoterapik Unsurlar Toplamı (%)**
1	Uçurtma				1											4					1	6	4.1
2	Pireyi Deve Yapmak			1					1							1	1					4	2.7
3	Öğretmenim														1	2						3	2.05
4	Arkadaşım Sarmaşık	1		1									2		1	3	1					9	6.1
5	Şeker Dede		2			1								1		1			1			6	4.1
6	Semender Toplantısı														1							1	0.6
7	Merhaba Asker	1			1						1					1				1		5	3.4
8	Atatürk'ün Çalışmaları											1								1		2	1.3
9	Atatürk'le Doğuş										1					1				1		3	2.05
10	Basın ve Atatürk			1		1					1					2					1	6	4.1
11	Atatürk ve Türk Dili					1					1					3				1	1	7	4.8
12	O Mustafa Kemal'di				1										1	6				1		9	6.1
13	Çöp Ev		1			1										1			1		1	5	3.4
14	Tırtıldan Kelebeğe					1																1	0.6
15	Orman Konuşuyor												1									1	0.6
16	Yaşlı Kadın ile Meşe Ağacı	1											1			2						4	2.7
17	Yeterli ve Dengeli Beslenme															1						1	0.6
18	Kanatlı Bal Kutusu					1							1									2	1.3
19	Dilim Dilim Güzel Dilim	1				1	1	1			1					1					1	7	4.8

20	Hacı Bektaş Veli					1	1				1					5						8	5.5
21	Türkiye															1						1	0.6
22	Konuğa İkram					1					2				1	1						5	3.4
23	Karagöz Baba ile Hacivat Usta			1		1															1	3	2.05
24	Tekerlemeci Dayı	1				1					1				1	1						5	3.4
25	Küçük Kar Tanesi														1							1	0.6
26	Uzayda Yaşam					1																1	0.6
27	Ay'da Bir Küçük Serçe				1			1								2						4	2.7
28	Yıldızlara Uzanan Asansör					1															1	2	1.3
29	Güzel Bulut																					-	-
30	Uzay Teleskobu ve Edwin Powell Hubble				1	1	1		1							1					1	6	4.1
31	Burada Dur					1																1	0.6
32	Dört Mevsimde Dört Güzellik: Abant					1																1	0.6
33	Güzel Yurdum Türkiye'm					1																1	0.6
34	Isparta ve Güller					1																1	0.6
35	Anadolu Sevgisi																					-	-
36	Bin Pınarlı İda Dağının Etekleri: Zeytinli					1																1	0.6
37	Her Şey Bir Uçurtmayla Başladı			1	1	1										1					1	5	3.4
38	Bir Tıkla Elektronik Posta					1																1	0.6
39	Bilgi Çağı																			1		1	0.6
40	Kuyruklu A İşaretinin Öyküsü					3																3	2.05
41	Bilim ve Teknoloji																					-	-
42	Güneşin Doğduğu Yer	1														2	1			1		5	3.4
43	Çocuk Doğru Söyledi	1		1												1						3	2.05

44	Şu Heykellere Bak																					-	-
45	Sinemaya Gitme Günü																					-	-
46	Ebru Sanatı					1					1											2	1.3
47	Küçük Ebru Ustası					1																1	0.6
48	Sanat Eğitimi						1														1	2	1.3
Toplam		7	3	6	6	**26**	4	2	2	-	**10**	1	5	1	7	**44**	3	-	2	7	**10**	146	100

Tablo 2'de görüldüğü üzere, 5. sınıf Türkçe ders kitabında en sık karşılaşılan bibliyoterapik unsur, "yeni değerler, tutumlar ve davranışlar geliştirme (44)"dir. Bu unsuru sırasıyla "çevreyi toplumu ve dünyayı tanıma (26), "olayları çok yönlü düşünme ve değerlendirme (10)", "millî ve manevi değerlere sahip olma (10)" izlemektedir. "Kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının da başına geleceğini düşünerek yalnız olmadığını duyumsama" ve "ebeveyn ve çocuk arasındaki çatışmaların çözüme ulaşması" unsurlarına ise hiç rastlanmamış olması dikkat çekmektedir. Ayrıca, 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki 48 metinden 43'ünde toplam 146 bibliyoterapik unsur bulunurken; "Güzel Bulut", "Anadolu Sevgisi", "Bilim ve Teknoloji", "Şu Heykellere Bak", "Sinemaya Gitme Günü" olmak üzere toplam beş metinde hiç bibliyoterapik unsurun olmadığı görülmektedir.

Tablo 3. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bulunan Bibliyoterapik Unsurlar

Bibliyoterapik Unsurlar / Metinler		İletişim becerilerini geliştirme	Empati (duygudaşlık) kurma becerilerini geliştirme	Sorun çözme becerilerini geliştirme	Hedeflerini gerçekleştirmek için azimli ve kararlı olma	Çevreyi, tolumu ve dünyayı tanıma	Topluma faydalı birey olma bilincini geliştirme	Toplumda kabul görmek için kendini gerçekleştirmekten kaçınmamak	Kendini tanıma	Kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının da başına geleceğini düşünerek yalnız olmadığını duyumsama	Millî ve manevi değerlere sahip olma	Dünya sorunlarına duyarlı olma	Doğaya, tüm canlılara duyarlı olma, çevreyi koruma	Engelli bireylere duyarlı olma	Olumlu benlik algısı geliştirme	Yeni değerler, turumlar ve davranışlar geliştirme	Öfke, stres ve zaman yönetimi becerisi	Ebeveyn ve çocuklar arasındaki çatışmaların çözüme ulaşması	Kalıp yargıların yumuşatılması	Rol Model Bulma / Doğru rehber seçme	Olayları çok yönlü düşünme ve değerlendirme	Bibliyoterapik Unsurlar Toplamı (f)	Bibliyoterapik Unsurlar Toplamı (%)
1	Kütüphane																			1		1	1.05
2	Çocuk Kitaplığında Sabah Tartışması					1				1												2	2.1
3	Canım Kitap									1												1	1.05

4	Simyacı																				1	1	1.05
5	Kitap																					-	-
6	Vitrindeki Masal Kitabı	1											1			1						3	3.1
7	Mustafa Kemal Atatürk			1	1	1	1				1	1				6				1	1	14	14.7
8	Atatürk'ün Fikir Dünyası															1	1			1		3	3.1
9	Atatürk'ün Türk Folkloruna Olan İlgisi										1											1	1.05
10	Atatürk'ten Anılar				1						1					1						3	3.1
11	100. Yıl Atatürk Marşı															1				1		2	2.1
12	Anadolu'nun Sesi	1			1						1					1	1		1	1		7	7.3
13	Soylu Bilgi Ağacı															1						1	1.05
14	Eskici	1								1	1					1						4	4.2
15	Anadolu					1					1					1						3	3.1
16	Kuğular				1					1						2	1					5	5.2
17	Bayrak										1					1						2	2.1
18	Forsa										1				1	3						5	5.2
19	Meşe ile Saz														1	1						2	2.1
20	Dijon'dan Trabzon'a																					-	-
21	Nasrettin Hoca																					-	-
22	Anne															2						2	2.1
23	Yaşamımızda Renkler									1												1	1.05
24	Sahibini Unutmayan Köpek												1			1						2	2.1
25	Anadolu'da Bahar					1																1	1.05
26	Bayram Yeri										1											1	1.05
27	Hoşgörüler Diyarı Mardin					1										1						2	2.1
28	Momo																1					1	1.05
29	İnsanı Selçuklu Devrine Götüren Şehir: Kayseri					1																1	1.05
30	Atasözü ve Deyimlerde Kalan Mahalleler										1					2						3	3.1
31	Boş Arsa												1									1	1.05
32	Kınalı Keklik		1	1									1		1	1						5	5.2
33	Orman Küstü Bize					1	1						1								1	4	4.2
34	Uzay					1							1								1	3	3.1

35	Hayvan Olimpiyatları					1							1									2	2.1
36	Yıldızlar, Evren ve Galileo				1	1	1	1												1	1	6	6.3
Toplam		3	1	2	5	10	3	1	-	5	10	1	7	-	3	28	4	-	1	6	5	95	100

Tablo 3'te, 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan bibliyoterapik unsurlar görülmektedir. 5. sınıf Türkçe ders kitabında olduğu gibi, 6. sınıf Türkçe ders kitabında da en sık görülen bibliyoterapik unsur, "yeni değerler, tutumlar ve davranışlar geliştirme (28)"dir. İkinci sırada "çevreyi, toplumu ve dünyayı tanıma (10)" ile "millî ve manevi değerlere sahip olma (10)", üçüncü sırada ise "doğaya, tüm canlılara duyarlı olma, çevreyi koruma" yer almaktadır. "Kendini tanıma", "engelli bireylere saygılı olma", "ebeveyn ve çocuklar arasındaki çatışmaların çözüme ulaşması" unsurlarına hiç rastlanamamıştır. 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki 36 metinden 33'ünde bibliyoterapik unsur bulunurken; "Kitap", Dijon'dan Trabzon'a" ve Nasrettin Hoca" metinlerinde bibliyoterapik unsur tespit edilememiştir.

Tablo 4. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bulunan Bibliyoterapik Unsurlar

	Metinler	İletişim becerilerini geliştirme	Empati (duygudaşlık) kurma becerilerini geliştirme	Sorun çözme becerilerini geliştirme	Hedeflerini gerçekleştirmek için azimli ve kararlı olma	Çevreyi, toplumu ve dünyayı tanıma	Topluma faydalı birey olma bilincini geliştirme	Toplumda kabul görmek için kendini gerçekleştirmekten kaçınmamak	Kendini tanıma	Kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının da başına geleceğini düşünerek yalnız olmadığını duyumsama	Millî ve manevi değerlere sahip olma	Dünya sorunlarına duyarlı olma	Doğaya, tüm canlılara duyarlı olma, çevreyi koruma	Engelli bireylere duyarlı olma	Olumlu benlik algısı geliştirme	Yeni değerler, turumlar ve davranışlar geliştirme	Öfke, stres ve zaman yönetimi becerisi	Ebeveyn ve çocuklar arasındaki çatışmaların çözüme ulaşması	Kalıp yargıların yumuşatılması	Rol Model Bulma / Doğru rehber seçme	Olayları çok yönlü düşünme ve değerlendirme	**Bibliyoterapik Unsurlar Toplamı (f)**	**Yüzde (%)**
1	Tatlı Dil	1																				1	1.3
2	Öyle Denmez	1																				1	1.3
3	Bir İletişim Biçimi Olarak Karikatür	1																			1	2	2.6
4	Balkondaki Muhabbet Kuşu	1		1		1							1				1					5	6.6
5	Yolcu Konmaz Oteli	1		1																		2	2.6
6	Oya					1																1	1.3

7	Unutulmayan Hafta									1			1		1	2	1			1		7	9.3
8	Atatürk ve Türk Dili										1											1	1.3
9	Atatürk ve Türk Tiyatrosu																					-	-
10	Milli Kültür						1				1					1						3	4
11	Atatürk'ün Okuttuğu Mustafa															2	1					3	4
12	Mustafa Kemal'i Düşünüyorum																					-	-
13	Bakardım Güneş Avuçlarımda																					-	-
14	Hayata Açılan Kapılar					1																1	1.3
15	Pembe İncili Kaftan						1									3						4	5.3
16	Yiğitlerimiz Cephane Bekliyor														1	3	2					6	8
17	İyimserlik, Kötümserlik				1										1							2	2.6
18	Anadolu'da Renkler Üstüne					1									1							2	2.6
19	Miras Keçe										1											1	1.3
20	Oğuz Destanı			1	1																	2	2.6
21	Mehmet Akif Ersoy					1																1	1.3
22	Yüksek Yüksek Tepelere																					-	-
23	Tatlı Bir Gelenek Lokum					1																1	1.3
24	Bol Deyimli Bir Yazı			1							1											2	2.6
25	Sular												1									1	1.3
26	Son Kuşlar												2									2	2.6
27	Kutup Yıldızı					1																1	1.3
28	Bir Kavak ve İnsanlar												1			2						3	4
29	Ormanda												1									1	1.3
30	Yeşil Gözlü Kardan Adam					1							1			1						3	4
31	Osmanlı Dürüstlüğü												1			4						5	6.6
32	Odcu Haftası Şenlikleri					1							1									2	2.6
33	Anadolu'da Konukseverlik Gelenekseldir					1										1						2	2.6
34	Emine Teyze'nin Çilek Reçeli		1										1			1						3	4
35	Komşusuzluk	1													1							2	2.6
36	Bir Şekerli Bir Ispanaklı		1													1						2	2.6
Toplam		6	2	4	2	**10**	2	-	-	1	4	-	**11**	-	5	**21**	5	-	-	1	1	75	100

Tablo 4'e göre 7. sınıf Türkçe ders kitabında en fazla görülen bibliyoterapik unsur, 5 ve 6. sınıf Türkçe ders kitabında olduğu gibi "yeni değerler, tutumlar ve davranışlar geliştirme (21)"dir. İkinci sırada "doğaya, tüm canlılara duyarlı olma, çevreyi koruma (11)", üçüncü sırada ise "çevreyi, toplumu ve dünyayı tanıma (10)" yer almaktadır. "Toplumda kabul görmek için kendini gerçekleştirmekten kaçınmamak", "kendini tanıma", "dünya sorunlarına duyarlı olma", "engelli bireylere duyarlı olma", "ebeveyn ve çocukların arasındaki çatışmaların çözüme ulaşması" ve "kalıp yargıların yumuşatılması" unsurlarına ise hiç rastlanmamıştır. "Atatürk ve Türk Tiyatrosu", "Mustafa Kemal'i Düşünüyorum", "Bakardım" ve "Yüksek Yüksek Tepelere" metinlerinde hiç bibliyoterapik unsur görülmezken, geriye kalan 36 metinden 32'sinde çeşitli bibliyoterapik unsurlar tespit edilmiştir.

Tablo 5. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Bulunan Bibliyoterapik Unsurlar

	Metinler	İletişim becerilerini geliştirme	Empati (duygudaşlık) kurma becerilerini geliştirme	Sorun çözme becerilerini geliştirme	Hedeflerini gerçekleştirmek için azimli ve kararlı olma	Çevreyi, toplumu, dünyayı tanıma	Topluma faydalı birey olma bilincini geliştirme	Toplumda kabul görmek için kendini gerçekleştirmekten kaçınmamak	Kendini tanıma	Kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının da başına geleceğini düşünerek yalnız olmadığını duyumsama	Millî ve manevi değerlere sahip olma	Dünya sorunlarına duyarlı olma	Doğaya, tüm canlılara duyarlı olma, çevreyi koruma	Engelli bireylere duyarlı olma	Olumlu benlik algısı geliştirme	Yeni değerler, turumlar ve davranışlar geliştirme	Öfke, stres ve zaman yönetimi becerisi	Ebeveyn ve çocuklar arasındaki çatışmaların çözüme ulaşması	Kalıp yargıların yumuşatılması	Rol Model Bulma / Doğru rehber seçme	Olayları çok yönlü düşünme ve değerlendirme,	**Bibliyoterapik Unsurlar Toplamı (f)**	**Yüzde (%)**
1	Kitaplarla Kurulan Dostluk																					-	-
2	Okuma Serüvenim Nasıl Başladı?				1	1			1													3	4.2
3	Sarı Traktör																				1	1	1.4
4	Benim Elli Beş Yıllık Türk Dili'm					1																1	1.4
5	Okumak									1												1	1.4
6	Sözlükle Muhabbet					1																1	1.4
7	İşte Onun Evrensellik Anlayışı											1				1						2	2.8
8	Onuncu Yıl Nutku				1											1	1					3	4.2
9	Atatürk ve Bilim																			1		1	1.4

10	Dil Devrimi										1											1	1.4
11	Atatürk'te Millet Sevgisi						1									1						2	2.8
12	Gazi																					-	-
13	Türküler Dolusu										1											1	1.4
14	Evliya Çelebi					1					1											2	2.8
15	Orta Oyunu																					-	-
16	İhtiyar Çilingir															2						2	2.8
17	Yunus Emre										2					1						3	4.2
18	Bağlamacıya										1											1	1.4
19	Empati ile Yaşamak	1	1							1			1									4	5.7
20	Karanfiller ve Domates Suyu				1									1	1	1						4	5.7
21	Martı				1			1	1	1					1	1						6	8.5
22	Su Gibi																					-	-
23	Helen Keller				1		1			1				1	1	1						6	8.5
24	Adam Olmak														1	1						2	2.8
25	Ergenekon Destanı										1					1						2	2.8
26	Misafirlikleri miz															1	1					2	2.8
27	İmece					1										1						2	2.8
28	Türk Çayı										1											1	1.4
29	Tasmalı Güvercin															4	1					5	7.1
30	Seyfi Baba														1	2						3	4.2
31	Güney İlleri																					-	-
32	Bir Göl Nasıl Bingöl Oldu?					1																1	1.4
33	Zamanı Kazanmak veya Kaybetmek						1										1					2	2.8
34	Kız Kalesi					1																1	1.4
35	Türk Evinde Türk Dili, Türk Dilinde Türk Evi					1					1										1	3	4.2
36	Dağın Şiiri					1																1	1.4
Toplam		1	1	-	5	**9**	3	1	2	4	**9**	1	1	2	5	**19**	4	-	-	1	2	70	100

Tablo 5 incelendiğinde, 8. sınıf Türkçe ders kitabında en fazla görülen bibliyoterapik unsur, diğer sınıf düzeylerindeki ders kitaplarında olduğu gibi, “yeni değerler, tutumlar ve davranışlar geliştirme (19)”dir. Bu unsuru sırasıyla “millî ve manevi değerlere sahip olma (9) ve “çevreyi, toplumu ve dünyayı tanıma (9)”, “hedeflerini gerçekleştirmek için azimli ve kararlı olma (5)” ve “olumlu benlik algısı geliştirme (5)” izlemektedir. “Sorun çözme becerilerini geliştirme”, ebeveyn ve çocukların arasındaki çatışmaların çözüme ulaşması” ve “kalıp yargıların yumuşatılması” unsurlarına

ise hiç rastlanmadığı görülmektedir. 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki 36 metinden 31'inde toplam 70 bibliyoterapik unsur bulunurken "Kitaplarla Kurulan Dostluk", "Gazi", "Orta Oyunu", "Su Gibi" ve "Güney İlleri" metinlerinin bibliyoterapik unsur taşımadığı tespit edilmiştir.

Tablo 6. 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Bibliyoterapik Unsurlar

	Bibliyoterapik unsur	**f**	**%**
1	Yeni değer, tutum ve davranış geliştirme	112	29
2	Çevreyi, toplumu ve dünyayı tanıma	55	14.2
3	Millî ve manevi değerlere sahip olma	33	8.5
4	Doğaya ve tüm canlılara duyarlı olma, çevreyi koruma	24	6.2
5	Olumlu benlik algısı geliştirme	20	5.2
6	Hedeflerini gerçekleştirmek için azimli ve kararlı olma	18	4.6
7	Olayları çok yönlü düşünme ve değerlendirme	18	4.6
8	İletişim becerilerini geliştirme	17	4.4
9	Öfke, stres ve zaman yönetimi	16	4.1
10	Rol model bulma/ Doğru rehber seçme	15	3.9
11	Sorun çözme becerilerini geliştirme	12	3.1
12	Topluma faydalı birey olma bilincine sahip olma	12	3.1
13	Kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının başına da geleceğini düşünerek yalnız olmadığını duyumsama	10	2.6
14	Empati (duygudaşlık) kurma becerilerini geliştirme	7	1.8
15	Kendini tanıma	4	1
16	Toplumda kabul görmek için kendini gerçekleştirmekten kaçınmama	4	1
17	Dünya sorunlarına duyarlı olma	3	0.7
18	Engelli bireylere duyarlı olma	3	0.7
19	Kalıp yargıların yumuşatılması	3	0.7
20	Ebeveyn ve çocuklar arasındaki çatışmaların çözüme ulaşması	-	-
	Toplam	386	100

Tablo 6'ya göre 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında en sık rastlanan bibliyoterapik unsur, "yeni değerler, tutumlar ve davranışlar geliştirme (%29)"dir. "Çevreyi, toplumu ve dünyayı tanıma %14,2 oranıyla ikinci sırada, "millî ve manevi değerlere sahip olma" ise %8,5 oranıyla üçüncü sırada yer almaktadır. "Kalıp yargıların yumuşatılması (%0,7)", "engelli bireylere duyarlı olma (%0,7)", "dünya sorunlarına duyarlı olma (%0,7)", "kendini tanıma (%1) ve "toplumda kabul görmek için kendini gerçekleştirmekten kaçınmama (%1)", Türkçe ders kitaplarında en az rastlanan bibliyoterapik unsurlardır. İncelenen 156 metnin hiçbirinde, "ebeveyn ve çocuklar arasındaki çatışmaların çözüme ulaşması" unsuruna rastlanılmamıştır.

Tablo 7. Türkçe Ders Kitaplarındaki Bibliyoterapik Unsurların Sınıflara Göre Dağılımı

Sınıf	Bibliyoterapik Unsur	
	(f)	(%)
5	146	37.8
6	95	24.6
7	75	19.5
8	70	18.1
Toplam	386	100

Tablo 7'de 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında tespit edilen bibliyoterapik unsurların sınıflara göre dağılımı yer almaktadır. Veriler incelendiğinde, tüm sınıf düzeylerinde toplam 386 bibliyoterapik unsurun tespit edildiği; bibliyoterapik unsurların sınıflara göre dağılımına bakıldığında ise 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerde %37,8; 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerde %24,6; 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerde %19,5 ve 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerde %18,1 oranında bibliyoterapik unsur tespit edildiği görülmektedir. Buna göre, sınıf seviyesi ve bibliyoterapik unsurlar arasında ters bir orantı olduğu; sınıf seviyesi yükseldikçe metinlerdeki bibliyoterapik unsurların azaldığı dikkat çekmektedir.

Aşağıdaki 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde tespit edilen bibliyoterapik unsurlara ilişkin örnekler sunulmuştur.

Yeni Değer, Tutum ve Davranış Geliştirme

"Umudunu Kaybetmeme"

"...Bütün ümidi memleketine, Edremit'e kavuşmaktı. Otuz sene içinde hiçbir an ümidini kesmedi. 'Öldükten sonra dirileceğime nasıl inanıyorsam elli yıl esirlikten sonra da memleketime kavuşacağıma öyle inanırım!' derdi." (Forsa, 6. sınıf Türkçe ders kitabı, s.59)

".... Üç yüz metreye tırmandı. Önce bütün gücüyle ileri atılıp kanatlarını çırparak dimdik bir pikeye geçti ama her seferinde sol kanadı bocalayıp şiddetle sola yuvarlanıyor, sağ kanadı ile dengesini sağlamaya çalışıyorsa da sağa dönerek alabora oluyordu.

Bu savruluşta, bir türlü yeteri kadar dikkatli olamıyordu. On kez denedi. Onunda da hızı saatte yetmiş mili aştığında, kontrolden çıkıp çalkalanan bir tüy yığını biçiminde suya çakıldı." (Martı, 8. sınıf Türkçe ders kitabı, s. 63)

"Yardımseverlik"

"...İhtiyaç sahibi olanların, maddi manevi zor durumda kalanların imdadına önce o mahallenin hâli vakti yerinde eşrafı yetişir, gizlice toplanan yardımlar yine gizlice ihtiyaç sahiplerinin kapısına bırakılırdı. İhtiyaç sahipleri bu yardımların kimden geldiğini bile bilmezdi." (İnsanı Selçuklu Devrine Götüren Şehir: Kayseri, 6. sınıf Türkçe ders kitabı, s. 99).

"... Yeşil ışık yanınca arabalar durdu. 'Elimi bırakma.' dedi dedeye, 'Karşıya geçiyoruz.' İleriye doğru adım attılar. Kaldırımdan ana yola inerken adam sendeledi, düşecek gibi oldu. Ogün koluna girip yardım etti." (Şeker Dede, 5. sınıf Türkçe ders kitabı, s. 20).

"Özgüven"

"... Kendisine duyduğu sonsuz güvenle 'Bir başkası başardıysa ben de başarabilirim.' diyordu. Böylece Horace Mann (Horis Men) okulundan gelen Bayan Sarah Fuller (Sera Füllır) ile konuşma derslerine başladı." (Hellen Keller, 8. sınıf Türkçe ders kitabı, s. 65)

"... Hilal'in sınıf içerisinde bu derece rahat konuşması hatta soru sorması herkesi şaşırtmıştı. Onu benden daha çok tanıyan sınıf arkadaşları Hilal'deki bu değişimden cesaret alarak sorusuna istekle cevap verdiler. Hilal arkadaşlarımızı dinledi ve söz almak isteyenlere sırasıyla söz hakkı verdi. Artık sesi daha gür çıkıyordu. Konuştukça kendine güveni geliyor, arkadaşlarının gözlerinin içine bakmaktan çekinmiyordu…" (Unutulmayan Hafta, 7. sınıf Türkçe ders kitabı, s. 32).

Öfke, Stres ve Zaman Yönetimi Becerisi

"Zaman Yönetimi"

"...Fakat zaman gerçek sahiplerinden alınınca ölüyor. Her insanın kendisine ait belli bir zamanı vardır. Ve bu zaman da yalnızca onda kaldıkça canlıdır, yaşar...

...'Sen de bu işi, zaman hırsızlarının insanlardan zamanlarını alamayacağı şekilde düzenleyemez miydin?'

Hayır, bunu yapamam. Çünkü zamanlarını nasıl kullanacaklarına insanlar kendileri karar verirler. Zamanlarını korumak da onlara düşer. Ben yalnız paylaştırmayı yapabilirim." (Momo, 6. sınıf Türkçe öğretmen kılavuz kitabı, s. 239)

"...Atatürk'ün fikir dünyasının oluşmasında ve şekillenmesinde içinde bulunduğu sosyal ve siyasi ortamın etkileri yanında çocukluğundan itibaren kitap okumaya olan ilgi ve sevgisinin çok önemli bir yeri vardır. O cephede savaş sırasında bile kitap okumaya özellikle zaman ayırmış bir komutandı. Devlet adamı olarak ülkeyi idare ederken okumaya ayırdığı zaman daha fazla olmuştur." (Atatürk'ün Fikir Hayatı, 6. Sınıf Türkçe ders kitabı, s.33)

Olumlu Benlik Algısı Geliştirme

"...'Haydi anlat neler gördün ormanda? Arkadaşı Hellen'in bu heyecanını anlamaktan uzak 'Hiçbir şey. Herkesin gördüğü sıradan şeyleri gördüm.' dedi. Hellen aldığı yanıt karşısında büyük bir düş kırıklığı yaşamış ve arkadaşı adına çok üzülmüştü. 'Ben New York'un müzelerinde dolaşırken dokunduğum eşyaları keşfetmekten inanılmaz bir heyecan duyuyor, sözcüklerle anlatılmayacak kadar büyük bir mutluluk yaşıyordum. Sen nasıl oluyor da görme engelli olmamana karşın çevrendeki güzelliklerin farkına varmıyorsun?' dedi." (Hellen Keller, 8. sınıf Türkçe ders kitabı, s. 66)

Kendi Sorunlarına Benzer Sorunların Başkalarının Başına da Geleceğini Düşünerek Yalnız Olmadığını Duyumsama

"…Gün gelir kendimizi o kadar çaresiz hissederiz ki sanki dünya üzerimize gelmektedir. Hiçbir şey istediğimiz gibi değildir. Hoşnutsuzluk alabildiğindedir ve anlamsızdır tüm yaşanılanlar. Dertlerimizi kimseye anlatamamanın verdiği eziklikle, anlaşılamamanın verdiği eziklikle, anlaşılamama korkusu sarar her bir zerremizi. Yorgun yüreğimize bir yol arkadaşı bulmak isteriz. Cana can katan bir dost ararız lakin onu bulamayacağımızı düşünerek aramaya cesaret edemeyiz. Bu gidişe 'Dur!' diyebilecek mecalimiz de kalmamıştır. Son bir ümitle kaldırırız başımızı ve dalgın bakışlarımızla 'Gel artık! Gel geleceksen…' deriz." (Empati ile Yaşamak, 8. sınıf Türkçe ders kitabı, s.52)

Empati Kurma Becerisini Geliştirme

"…Empati kurabilmek için karşımızdaki kişinin yaşadığı olayı yaşamak zorunda değiliz elbet. Onun yaşadığı olayda kendimizi görebiliyorsak, eğer kendimizi onun yerine koyup onunla aynı duyguları yaşayabiliyorsak, olaya onun bakış açısından bakabiliyorsak ve bunu ona iletebiliyorsak empati kurmuşuz demektir. Bu nedenle empatik iletişimde aslolan, olayları yaşamak değil doğru olarak anlamaktır… (Empati ile Yaşamak, 8. sınıf Türkçe ders kitabı, s.53)

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

8. 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde bulunan bibliyoterapik unsurları tespit etmeyi amaçlayan bu çalışmada, ders kitaplarındaki 156 metin "Bibliyoterapik Unsur Rubriği" aracılığıyla incelenmiş ve toplam 386 bibliyoterapik unsur tespit edilmiştir. Bibliyoterapik unsurların sınıflara göre dağılımına bakıldığında, 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerde %37,8; 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerde %24,6; 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerde %19,5 ve 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerde %18,1 oranında bibliyoterapik unsur olduğu görülmüştür. Öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal gelişim özellikleri dikkate alındığında, beklenilenin aksine, sınıf seviyesi yükseldikçe metinlerdeki bibliyoterapik unsurların azalması dikkat çekicidir.

Elde edilen bulgular doğrultusunda 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında en sık rastlanan bibliyoterapik unsurun, "yeni değerler, tutumlar ve davranışlar geliştirme" olduğu görülmüştür. "Çevreyi, toplumu ve dünyayı tanıma" ikinci sırada, "millî ve manevi değerlere sahip olma" ise üçüncü sırada yer alan ve öne çıkan bibliyoterapik unsurlardır. Bunları sırasıyla "doğaya ve tüm canlılara duyarlı olma, çevreyi koruma", "olumlu benlik algısı geliştirme", "hedeflerini gerçekleştirmek için azimli ve kararlı olma", "olayları çok yönlü düşünme ve değerlendirme", "iletişim becerilerini geliştirme", "öfke, stres ve zaman yönetimi", "rol model bulma/ doğru rehber seçme", "sorun çözme becerilerini geliştirme", "topluma faydalı birey olma bilincine sahip olma", "kendi sorunlarına benzer sorunların başkalarının başına da geleceğini düşünerek yalnız olmadığını duyumsama", "empati (duygudaşlık) kurma becerilerini geliştirme", "kendini tanıma", "toplumda

kabul görmek için kendini gerçekleştirmekten kaçınmama", "dünya sorunlarına duyarlı olma", "engelli bireylere duyarlı olma" ve "kalıp yargıların yumuşatılması" izlemektedir.

İncelenen metinlerin hiçbirinde, "ebeveyn ve çocuklar arasındaki çatışmaların çözüme ulaşması" unsuruna rastlanmamıştır. Pardeck, (1994; akt. Özen ve Köksalan, 2019, s.124), çocukların, ergenlerin gelişim dönemine özgü ihtiyaçlarını tanıma ve giderme amacıyla veya anne-baba ve çocuk arasındaki çatışmaların çözümü amacıyla bibliyoterapinin kullanılabileceğini ifade etmektedir. Yılmaz (2002) tarafından yapılan araştırmada da aileleriyle çatışma içinde olan 9. sınıf öğrencilerinin hem anneleriyle hem de babalarıyla çatışma düzeylerini azaltmada bibliyoterapinin etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Duyuşsal gelişim özellikleri dikkate alındığında, özellikle 8. sınıf öğrencilerinin ebeveynleriyle çatışma yaşamaları, olağan bir durumdur. Dolayısıyla Türkçe ders kitaplarında "ebeveyn ve çocuklar arasındaki çatışmaların çözüme ulaşması"na ilişkin hiçbir bibliyoterapik unsura rastlanmaması, bir eksiklik olarak kabul edilebilir.

İncelenen ders kitaplarında, tüm sınıf düzeylerinde bibliyoterapik açıdan zengin metinler bulunduğu gibi çok yeterli olmayan metinler de görülmektedir. Bu noktada, ders kitaplarının hazırlanma sürecinde "bibliyoterapik unsur içermesi" şeklinde bir amacın olmadığı göz ardı edilmemelidir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, Türkçe derslerinde gelişimsel bibliyoterapi yönteminin uygulanmasında 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerden yararlanılabileceği; metinler aracılığıyla öğrencilerin kişilik gelişimlerine katkıda bulunulabileceği, özellikle "yeni değer, tutum ve davranış geliştirme", "çevreyi, toplumu ve dünyayı tanıma", "millî ve manevi değerlere sahip olma", "olumlu bir benlik algısı geliştirme", "iletişim becerilerini geliştirme" ve "sorun çözme becerilerini geliştirme" konusunda öğrencilere rehberlik edilebileceği söylenebilir.

İlgili alanyazın incelendiğinde, Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin bibliyoterapi açısından değerlendirildiği bir çalışmaya rastlanmıştır. Çetin ve Coşkun (2017) tarafından yapılan bu çalışmada, 8. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 30 metin "iletişim becerileri, sorun çözme becerileri; öfke, stres ve zaman yönetimi; bağışlayıcılık ve hoşgörü, sebatlılık, yardımseverlik ve işbirliği, uzlaşmacılık, kendini tanıma ve farkındalık (özbilinç), başkalarını tanıma ve empati; çevreyi, toplumu ve dünyayı tanıma; daha olumlu bir benlik algısı geliştirme, motivasyon ve geleceği planlama, farklı ve yeni durumlara uyum sağlama, uyum güçlüklerini aşma" vb. konulardaki problemlere çözüm önerisi sunabilme ve çözüme yönlendirerek bireyin kişilik gelişimine katkıda bulunabilme yönleriyle değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda, 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda yer alan metinlerdeki bibliyoterapik unsurların oranın düşük olduğu görülmüştür. Çeşitli edebî eserlerin bibliyoterapik unsurlar bakımından ele alındığı çalışmalarda ise bu araştırmanın sonuçlarını destekler nitelikte, Türkçe eğitiminde gelişimsel bibliyoterapi uygulamalarında metinlerden yararlanılabileceği ifade edilmiştir. Erdemir (2016), 100 temel eser listesinde bulunan masallardaki bibliyoterapik unsurları incelediği çalışmasında, masal kitaplarında "sorun çözme becerileri, iletişim becerilerini geliştirme,

yardımseverlik ve iş birliği, daha olumlu bir benlik algısı geliştirme, kararlılık, bağışlayıcılık ve hoşgörü, umudunu yitirmeme, yeni değer, tutum ve davranış geliştirme" gibi bibliyoterapik unsurların ön planda olduğunu tespit etmiş; Türkçe öğretmenlerinin, sınıf ortamında bibliyoterapi yönteminden faydalanma amacıyla söz konusu masallardan yararlanabileceği sonucuna ulaşmıştır. İpek Eğilmez ve Erdemir (2016) tarafından yapılan çalışmada da Eflatun Cem Güney'in "Evvel Zaman İçinde" adlı masal kitabında "iletişim becerileri, problem çözme, yardımseverlik ve iş birliği, azim, başkalarını tanıma ve empati, daha olumlu bir benlik algısı geliştirme" gibi bibliyoterapik unsurlar tespit edilmiş; Türkçe eğitiminde masallar aracılığıyla bibliyoterapik unsurların kazandırılabileceği vurgulanmıştır. Deniz (2014), 12- 15 yaş grubu öğrenciler tarafından en çok tercih edilen on adet gençlik ve çocuk kitabını, Erikson'un psikososyal gelişim kuramında ele aldığı ergenlik çağı sorunları çerçevesinde bibliyoterapi açısından incelemiştir. Araştırma sonucunda, kitaplardaki "benzer arayışı, kendini keşfetme, rol modeli arayışı, sosyoekonomik durum farklılıkları, kural/kuralsızlık çatışması, sınav kaygısı, karşı cinsi fark etme" gibi temaların, Erikson'un psikososyal gelişim kuramında ele aldığı ergenlik çağı sorunları ile eşleştiği tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, bibliyoterapik okuma listeleri hazırlanarak kitapların öğretmenler tarafından öğrencilere önerilebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Gelişimsel bibliyoterapi, sınıf ortamında uygulandığında öğrenciler üzerinde olumlu değişiklikler yaratan, güçlü ve etkili bir yöntemdir. Bu yöntemin Türkçe dersiyle birlikte öğrenciye sunulması, dersin kazandırmayı amaçladığı genel beceriler ve değerlerle bibliyoterapik unsurların örtüşmesi bakımından uygulamayı daha pratik hâle getirecektir. Türkçe dersi, öğrencilerin gerçek hayatla en çok ilişki kurdukları derslerden biridir ve bu ilişkiyi sağlayan, ders kitaplarındaki metinlerdir. Kitapların hazırlanma amaçları arasında bibliyoterapinin uygulanması yer almasa da okuma metinlerinin gelişimsel bibliyoterapiden ayrı düşünülemeyeceği görülmektedir. Türkçe dersinin ana materyali olan ders kitaplarındaki metinlerin gelişimsel bibliyoterapiye uygun olması, öğrencinin metinlerde karşılaştığı kahramanlarla özdeşim kurmasını, karakterlerin yaşadıkları problemlerden yola çıkarak kendi yaşadığı ya da yaşaması muhtemel sorunlara çözüm yolları üretmesini, sorunlarını kabullenerek olumlu bir benlik algısı geliştirmesini; böylece hem kendisiyle hem çevresiyle barışık, iletişim becerileri yüksek, uyumlu ve başarılı bir birey olmasını sağlayacaktır. Bunun için Türkçe ders kitaplarında, gelişimsel ve duyuşsal özelliklerine uygun olacak şekilde öğrencilerin kahramanları örnek alabilecekleri ve onlarla özdeşim kurabilecekleri, içinde kendilerini ve yaşadıkları dünyayı bulabilecekleri metinlere yer verilmelidir. Böylece öğrenciler, metindeki karakter, olay, durum ve sorunları, kendi hayatlarıyla ve yakın çevreleriyle ilişkilendirerek çıkarımda bulunabileceklerdir.

Türkçe dersi kapsamında gelişimsel bibliyoterapinin uygulanmasında, ders kitaplarındaki metinlerin yanı sıra masal, roman, hikâye, fabl vb. türdeki edebî kitaplardan da yararlanılabilir. Bu noktada, öğretmenlere rehber olabilecek okuma listelerine ihtiyaç vardır. Öğretmenler tarafından öğrencilere önerilmek ve uygulama sırasında kullanılmak üzere, psikolog ve psikolojik danışmanların

görüşleri doğrultusunda, Millî Eğitim Bakanlığı ile iş birliği yapılarak bibliyoterapik okuma listeleri oluşturulabilir.

Bibliyoterapi, soruna yönelik kitap seçmenin ve okumanın ötesinde, uygulama süreci boyunca öğretmen ve öğrenci arasında kesintisiz bir iletişim ve etkileşimi gerektirir. Öğretmen, bir rehber olarak gelişimsel bibliyoterapi aşamalarını etkili bir şekilde uygulayabilmeli, kitabın içeriği hakkında önceden bilgi sahibi olmalı ve öğrenciyi doğru kitaba yönlendirebilmelidir. Okuma öncesinde, esnasında ve sonrasında öğrenciyi gözlemlemeli; okuma sırası ve sonrasında yapılan tartışmalarda öğrencinin düşünmesini, sorgulamasını, problemler ve çözümleri hakkında konuşmasını sağlamalı ve kendisini özgür bir şekilde ifade etmesine imkân tanımalıdır. Gelişimsel bibliyoterapinin eğitim ortamında etkili bir şekilde uygulanabilmesi için öğretmenlerin bu konuda eğitim alarak donanımlı olmaları ve rehber öğretmenler ile iş birliği içinde çalışmaları beklenmektedir. Öğretmenlerin uzmanlaşmalarını sağlamak için eğitim fakülteleri bünyesinde "bibliyoterapi ve uygulamalarını" içeren derslere yer verilmelidir.

KAYNAKÇA

Afolayan, J. A. (1992). Documentary perspective of bibliotherapy in education. *Reading Horizons, 33*(2), 137-148.

Akgün, E. ve Karaman Benli, G. (2019). Okul öncesi dönem çocuklarla bibliyoterapi: Bir uygulama örneği. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 11*(1), 100-111.

Akinola, A. N. (2014). Bibliotherapy as an alternative approach to children's emotional disorders. *Creative Education, 5,* 1281-1285.

Bulut, S. (2010). Bibliyoterapi yönteminin okullarda psikolojik danışmanlar ve öğretmenler tarafından kullanılması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi. 9*(34), 17-31.

Coşkun, M. V. ve Çetin, D. (2013). Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın öykülerinde bibliyoterapik unsurlar ve Türkçe eğitimi. *Ulusal Halikarnas Balıkçısı Sempozyumu Bildiri Kitabı,* 135-143. Ankara: Vize Yayıncılık.

Cresswell, J. W. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri: beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (4. Baskı). (Çev. Ed. M. Bütün ve S. B. Demir) Ankara: Siyasal Kitabevi.

Ceyhan, E. ve Yiğit, B. (2004). *Konu alanı ders kitabı incelemesi* (2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Çetin, D. ve Coşkun, M. V. (2017). 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin bibliyoterapi açısından incelenmesi. *II. Uluslararası Felsefe, Eğitim, Sanat ve Bilim Tarihi Sempozyumu Bildiri Özetleri Kitabı,* s. 579.

Deniz, K. (2014). Reading therapy: an evaluation of literary boks about puberty on the axis of bibliotherapy. *Multicultural Language Education: From Research Into Practice. 102-118* (Ed. Akbarow). Cambridge Scholars Publishing.

Erdemir, Z. E. (2016). *100 temel eser listesinde yer alan masallardaki bibliyoterapik unsurlar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Muğla.

Forgan, J. (2002). Using bibliotherapy to teach problem solving. *Intervention in School and Clinic, 38*(2), 75–82.

Furner, (2004). Using bibliotherapy to overcome math anxiety. *Academic Exchange Quarterly, 8,* 209-213.

Herbert, T. P. & Furner, J. M. (1997). Helping high ability students overcome math anxiety through bibliotherapy. *Journal of Secondary Gifted Education, 8,* 164-178.

İlter, B. (2015). *Bibliyoterapi tekniğinin üstün yetenekli çocukların mükemmelliyetçilik düzeylerine etkisi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.

İpek Eğilmez, N. ve Erdemir, Z. E., (2016). Eflatun Cem Güney ın terms of bibliotheraphic elements: once upon a time. *International Journal of Proggresive Education, 12*(2), 89-103.

Jackson, M. N. M. (2006). Bibliotherapy revisited: Issues in classroom management: Developing teachers' awareness and techniques to help children cope effectively with stressful situations. ERIC Document Reproduction Service ED501535. https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED501535.pdf

Morawski, C. (1997). A role for bibliotherapy in teacher education. *Reading Horizons,* 37, 243-259.

Öner, U. (2007). Bibliyoterapi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 20,* 143-149.

Öner, U. ve Yeşilyaprak, B. (2006). Bibliyoterapi: Psikolojik rehberlik ve danışma programlarında çocuk edebiyatından yararlanma. *II. Ulusal Çocuk ve Edebiyat Gençlik Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, 559-565.

Öncü, H. (2012). Bibliyoterapi yönteminin okullarda psikolojik danışma ve rehberlik aracılığıyla kullanılması. *TSA. 16* (1), 147-170.

Özen, Y. ve Köksalan, B. (2019). A new way of learning and well-being: bibliotherapy. *European Journal of Education Studies*. *5*(10), 118-134.

Ray, R. D. (1983). The relationship of bibliotherapy, self concept and reading readiness among kindergarten children. Doctoral Dissertation Abstract. http://cardinalscholar.bsu.edu/handle/handle/179927

Rubin, R. J. (1979). Uses of bibliotherapy in responses to the 1970s. *Library Trends,* 32, 239-251.

Taşçılar Leana, M. Z. (2012). Üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin de bulunduğu sınıflarda bibliyoterapi kullanımı: model önerisi. *Türk Üstün Zekâ ve Eğitim Dergisi*. *2*(2), 118-136.

Watson, J. (1980). Bibliotherapy for abused children. *School Counselor, 27,* 204-208.

Yılmaz, M. (2014). Bilgi ile iyileşme: bibliyoterapi. *Türk Kütüphaneciliği, 28*(2), 169-181.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.